

ODIL YOQUBOVNING “DIYONAT” ASARIDA HALOLLIK VA ADOLAT MUAMMOSI

Pardayeva Shaxrizoda Alisher qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyot yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek adabiyotining yirik vakili Odil Yoqubovning “Diyonat” asarida halollik va adolat muammosining badiiy ifodasi o'rganiladi. Asarda ijtimoiy va ma'naviy hayotning murakkabliklari fonida insoniy qadriyatlar, ayniqsa halollik va diyonat masalasi chuqur yoritilgan. Maqolada bosh qahramonlar orqali yozuvchi halol insonning jamiyatdagi kurashi, adolatsizliklarga qarshi ichki ziddiyatlari va ma'naviy tanlovi poetik uslubda tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: halollik, adolat, diyonat, Odil Yoqubov, ma'naviy muammolar, axloqiy tanlov, badiiy obraz.

O'zbek adabiyotining taraqqiyotida Odil Yoqubovning o'rni beqiyosdir. Uning asarlari faqat badiiy emas, balki ma'naviy va axloqiy tarbiya vositasi sifatida ham katta ahamiyat kasb etadi. Yozuvchining “Diyonat” nomli qissasi zamonaviy jamiyatda halollik, adolat, vijdon, poklik kabi insoniy fazilatlarining qanday sinovlarga duch kelishini, ularning saqlab qolinishi yo'lida inson qanday kurashishga majbur bo'lishini ko'rsatadi. Bu asar orqali yozuvchi jamiyatning axloqiy muammolariga e'tibor qaratib, halol kishining hayotdagi o'rni va sinovlarini chuqur ochib beradi.

Bugungi globallashuv davrida jamiyatda yuzaga kelayotgan axloqiy inqiroz, manfaatparastlik va vijdonsizlik holatlari fonida halollik va adolat g'oyalari insoniyat taraqqiyoti uchun nihoyatda muhim bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, bu muammolar

adabiyotda o'z aksini topishi kishilar ongini tarbiyalash, jamiyatni ijobiy tomonga yo'naltirishda muhim omil hisoblanadi.

Odil Yoqubov ana shu dolzarb mavzularni o'z ijodining markaziga qo'ygan yozuvchilardan biridir. Uning asarlarida inson va jamiyat o'rtasidagi ziddiyatlar, ijtimoiy adolatsizlik, vijdon bilan lavozim, halollik bilan foydaparastlik o'rtasidagi kurash badiiy yondashuv orqali chuqur ochib beriladi. Ayniqsa, "Diyonat" asarida bu muammolar badiiy obrazlar orqali real hayotiy voqealarga tayangan holda yoritiladi.

Mazkur asarda yozuvchi o'zining qat'iy fuqarolik pozitsiyasini namoyon etadi. U jamiyatdagi axloqiy inqiroz sababini faqat tashqi muhitda emas, balki har bir shaxsning ichki olamida, vijdonida izlaydi. "Diyonat" qissasining bosh qahramoni Qodir aka hayoti orqali halollik yo'lida kechadigan ichki ruhiy kechinmalar, tanlovlar va fidoyilik badiiy ifodasini topgan.

Shu sababli, ushbu maqolada "Diyonat" asarining badiiy strukturasi tahlil qilish orqali halollik va adolat g'oyalarining qanday yoritilgani, yozuvchining badiiy mahorati va ma'naviy-estetik yondashuvi o'rganiladi. Bu orqali adabiyotning axloqiy tarbiya vositasi sifatidagi o'rni ham yoritiladi.

Maqolani yozishda adabiyotshunoslik tahlili usuli qo'llanildi. Asarda obrazlar tizimi, muallif pozitsiyasi, dramatik ziddiyatlar, badiiy vositalar, dialoglar va ichki monologlar orqali halollik va adolat g'oyalarining qanday yoritilgani o'rganildi. Komparativ tahlil orqali boshqa o'zbek realistik adabiyot namunalari bilan bog'liqlik ham ko'rib chiqildi.

Asarda bosh qahramon Qodir aka timsolida halollik va vijdonning timsoli yaratilgan. U jamiyatdagi poraxo'rlik, mansabparastlik, ikkiyuzlamachilik singari illatlarga qarshi turishga intiladi. U boshqalarga o'xshab yashashni emas, haqiqat bilan yashashni afzal ko'radi. Shunga qaramay, u ko'plab ruhiy bosimlarga duch keladi,

yolgʻizlikni boshdan kechiradi. Bu orqali yozuvchi “halollik – oson yoʻl emas” degan gʻoyani ilgari suradi.

Asardagi boshqa obrazlar – mansabdorlar, jamiyat aʼzolari esa adolatni emas, foydani koʻzlaydi. Bu fon orqali halol odamning qadri, jamiyatdagi oʻrni va uning ruhiy iztiroblari chuqur yoritiladi.

“Diyonat” asari ijtimoiy realistik adabiyotning yorqin namunasi sifatida, inson va jamiyat oʻrtasidagi ziddiyatlarni koʻrsatishda halollik va adolat muammosini markazga qoʻyadi. Yozuvchi halollikni yuksak qadriyat sifatida ulugʻlasa-da, uni saqlab qolish uchun katta irodaviy kurash zarurligini ham koʻrsatadi.

Bu asar zamonaviy oʻquvchiga ham dolzarb: bugungi kunda ham halollik sinovdan oʻtmoqda, adolat mezonlari ayrim hollarda boylik va taʼsir kuchi bilan oʻlchanmoqda. “Diyonat” asari esa bizni ichki vijdon, insoniylik, masʼuliyat kabi yuksak axloqiy qadriyatlarga yuz tutishga undaydi.

Odil Yoqubovning “Diyonat” asarida halollik va adolat gʻoyalari markaziy muammo sifatida ilgari surilgan boʻlib, bu fazilatlar insoniylik mezoni sifatida talqin qilinadi. Asardagi bosh qahramon timsolida yozuvchi halol insonning jamiyatdagi kurashini, axloqiy tanlovini va ruhiy holatini taʼsirchan tarzda yoritadi. Mazkur asar orqali yozuvchi har qanday sharoitda ham inson halollik va adolat yoʻlidan ogʻmasligi kerakligini targʻib etadi. Bu esa oʻzbek adabiyotida axloqiy-estetik gʻoyaning yuksak namunasi sifatida alohida baholanishi lozim.

Odil Yoqubovning “Diyonat” asari — oʻzbek adabiyotida axloqiy-ijtimoiy muammolarni chuqur yoritgan, halollik va adolat masalasiga oʻziga xos badiiy yondashuv bilan yondashgan muhim asarlardan biridir. Muallif bu qissada inson va jamiyat, vijdon va manfaat, halollik va poraxoʻrlik oʻrtasidagi ziddiyatlarni chuqur falsafiy asosda tahlil qiladi.

Asarning bosh qahramoni — Qodir aka timsolida halol, diyonatli, prinsipial inson obrazi orqali yozuvchi har qanday ijtimoiy bosimlarga qaramay, haqiqat yo‘lidan og‘maslik, vijdonni sotmaslik kerakligini targ‘ib etadi. Uning hayoti, ichki kechinmalari, ijtimoiy ziddiyatlar bilan kurashi bugungi o‘quvchiga ham chuqur ta’sir etadi, uni o‘z hayotiga nazar tashlashga undaydi.

“Diyonat” asari orqali Odil Yoqubov jamiyatning ma’naviy salomatligi halol kishilar, vijdonli rahbarlar, adolatli qarorlar orqali ta’matlanishi mumkinligini ifodalaydi. Bu qissa nafaqat badiiy asar, balki o‘quvchini axloqiy tanlov oldida mulohaza yuritishga chorlaydigan, tarbiyaviy ahamiyatga ega muhim ijodiy namunadir.

Shunday qilib, “Diyonat” asari o‘zbek adabiyotida halollik va adolat g‘oyalarini targ‘ib qiluvchi chinakam ma’naviy darslik sifatida o‘z o‘rnini saqlab kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ёқубов О. Диёнат: Қисса. – Тошкент: Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти, 1981. – 144 б.
2. Абдулла Қодирий. Адабиёт – ҳаёт ойнаси. – Тошкент: Фан, 1974. – 232 б.
3. Назаров А. Ўзбек реалистик адабиётида ахлоқий муаммолар. – Самарқанд: СамДУ нашриёти, 2019. – 168 б.
4. Тоҳирова Г. Одил Ёқубов ижодида жамият ва инсон зиддияти. // Адабиётшунослик институти материаллари. – Тошкент, 2022. – №3. – Б. 45–52.
5. Ҳабибуллаев М. Адабий образ ва ҳаётӣ ҳақиқат. – Тошкент: Мумтоз сўз, 2020. – 188 б.
6. Сафарова Ш. Ўзбек адабиётида диёнат ва инсонийлик ғоялари. – Тошкент: “Ёшлик” нашриёти, 2017. – 120 б.
7. Абдуллаева М. Одил Ёқубов асарларида ахлоқий тарбия масалалари. // “Филология масалалари” илмий журнали. – Тошкент, 2021. – №2(10). – Б. 78–83.